

تأثیر منظر آیینی بر ذهنیت مردم در جهت ارتقاء گردشگری

پل هفت چشمه و آیین نوآوستی در اردبیل

نسرین محمدی ابرلو^۱، وحید حیدرنتاج^{۲*}

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.

۲. دانشیار گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۰۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۲۵ تاریخ قرارگیری روی سایت: ۱۴۰۲/۰۸/۰۱

چکیده گردشگری آیینی یک مفهوم اساسی در حوزه گردشگری است که می‌تواند به یک منظر رونق و معنا بخشد، منظر آیینی را می‌توان ترکیبی از یک رفتار مستمر تاریخی در یک فضا معنا کرد که در طول تاریخ سبب ایجاد هویت خاص برای آن مکان شده است. یکی از این مناظر آیینی منظر پل هفت چشمه اردبیل به عنوان مکان انجام آیین نوآوستی است که در پژوهش حاضر با نگاه ویژه به آن، ریشه‌های این آیین و تأثیر منظر آیینی مرتبط بر ذهنیت مردم و بهره‌گیری از این پتانسیل در راستای ارتقای گردشگری واکاوی می‌شود.

این پژوهش با هدف معرفی آیین «نوآوستی» در کنار پل هفت چشمه اردبیل و بررسی ریشه‌های این آیین و تأثیر منظر فرهنگی پل در ذهنیت شهروندان انجام شده است. برای رسیدن به این هدف، از اطلاعات کتابخانه‌ای و مشاهده میدانی و مصاحبه با شهروندان و همچنین، مصاحبه با افراد مطلع و متخصص در زمینه آیین نوآوستی و تأثیر منظر فرهنگی پل استفاده شده است. یافته‌های پژوهش با استفاده از نرم‌افزار مکس کیودا ۲۰۲۰ تحلیل و بررسی شده است. نتایج نشان می‌دهد آیین نوآوستی در پل هفت چشمه اردبیل ریشه در باورهای اسطوره‌ای، قداست آب و خواسته‌های اقوام ناشی از ویژگی‌های اجتماعی و اقلیمی دارد. آب به عنوان عنصری مقدس از تاریخ باستان، برای مردمان ایران عنصر اصلی ایجاد حیات و شکل‌گیری جوامع است. آیین‌های مختلفی بر اساس ارتباط با طبیعت و بزرگداشتن چهار عنصر آب، آتش، باد و خاک برگزار می‌شوند. نتایج این پژوهش می‌تواند باعث فهم عمیق‌تر از ارتباط بین فرهنگ، منظر و ذهنیت مردم در ایجاد گردشگری فرهنگی و رفتار جمعی که در این مکان است و تقویت حس مکان در شهروندان شود. همچنین شناخت و توسعه آیین‌ها می‌تواند سبب توسعه گردشگری فرهنگی و ارتقای هویت مکانی پل هفت چشمه شود.

واژگان کلیدی فرهنگ- گردشگری- پل‌های تاریخی- پل هفت چشمه اردبیل.

مقدمه تاریخ و فرهنگ یک شهر بیشتر از طریق میراث نمایش داده می‌شود که راهی برای جذب گردشگران به شهر است (Zhang, Zhong & Yu, 2022). مکان‌هایی که به‌عنوان قطب‌های فرهنگی شناخته می‌شوند، هویت خود را از کارکرد خاص فرهنگی می‌گیرند و بعضاً به‌واسطه وجود پدیده‌ای فرهنگی مورد توجه ویژه‌ای قرار گرفته و دارای جاذبه می‌شوند و گردشگری فرهنگی را شکل می‌دهند (دادورخانی، ۱۳۹۱، ۱۵). در سال‌های اخیر، مشاهده و تجربه تفاوت‌های فرهنگی میان کشورها مورد توجه گردشگران قرار گرفته است؛ لذا برنامه‌ریزی در احیا و معرفی این باورها و اعتقادات در کنار دیگر جاذبه‌های گردشگری، انسجام و تناسب فرهنگی را بین انسان‌ها به وجود می‌آورد. مهم‌ترین عواملی که به توسعه گردشگری فرهنگی کمک می‌کند اعتقادات، باورها و آیین‌های سنتی، سرمایه‌های فرهنگی غنی هر جامعه‌ای است که وجه متمایز هر شهر با شهر دیگر را بیان می‌کند (نیکنام،

۱۳۹۱، ۱۵). در سال‌های اخیر، مشاهده و تجربه تفاوت‌های فرهنگی میان کشورها مورد توجه گردشگران قرار گرفته است؛ لذا برنامه‌ریزی در احیا و معرفی این باورها و اعتقادات در کنار دیگر جاذبه‌های گردشگری، انسجام و تناسب فرهنگی را بین انسان‌ها به وجود می‌آورد. مهم‌ترین عواملی که به توسعه گردشگری فرهنگی کمک می‌کند اعتقادات، باورها و آیین‌های سنتی، سرمایه‌های فرهنگی غنی هر جامعه‌ای است که وجه متمایز هر شهر با شهر دیگر را بیان می‌کند (نیکنام،

پدیده اکوتوریسم به عنوان ابزاری برای توسعه گردشگری، به یک حرکت جهانی تبدیل شده است (حسین پور، فهیم دوین و ادیال یاف مقدم، ۱۳۹۳، ۷۸). جشنواره‌ها نوعی از فعالیت‌های گردشگری فرهنگی هستند که بازدیدکنندگان را غنی می‌کنند و محتوای محصولات گردشگری مقصد را افزایش می‌دهند (Getz, 2008, 428). جشنواره‌های فرهنگی به عنوان شکلی از حافظه جمعی ملی، در یک زمان خاص برگزار می‌شوند و میزبان فعالیت‌های مختلفی هستند که سنت‌های فرهنگی را منعکس می‌کنند (Lin & Zhu, 2017, 140). این جشنواره‌ها میراث فرهنگی را برجسته می‌کنند و با تقویت هویت ملی و تشویق هماهنگی اجتماعی، تجربه‌ای منحصر به فرد را به بازدیدکنندگان ارائه می‌دهند (Huang, 2017, 103). جشنواره‌های فرهنگی همچنین دروازه‌ای برای تعامل بین فرهنگ‌های سنتی و مدرن فراهم می‌کنند که در آن بازدیدکنندگان می‌توانند از طریق جشن‌های جشنواره، فرهنگ یک مقصد گردشگری را احیا و از آن قدردانی کنند (Choi, Imon & Couto, 2020, 19). مردم بومی سرمایه‌ای اساسی برای تولید فرایندهای هویتی و ارزش‌گذاری قلمروها هستند (Zhang et al., 2022). جمعیت‌های محلی باید به‌عنوان عناصر اساسی در توسعه رویکرد گردشگری فرهنگی در نظر گرفته شوند. اگر مردم محلی به عنوان وارثان پویایی در رویکرد گردشگری فرهنگی در نظر گرفته شوند، احساس می‌کنند که شناخته شده و درگیر هستند و مورد تهاجم گردشگران قرار نمی‌گیرند.

فرهنگ غنی اقوام ایرانی، از جمله سرمایه‌های ارزشمندی است که در صورت شناخت و معرفی جنبه‌های مختلف آن، می‌تواند به یکی از مؤثرترین عوامل گسترش گردشگری تبدیل شود. آیین‌های کهن و باستانی هر قومی مانند روایات ملت‌ها، موسیقی‌های خاص، آداب و رسوم‌ها معرف فرهنگ و اعتقادات خاص همان منطقه و ویژگی‌های آن مرزوبوم است. آیین‌ها، باورها و نگرش‌های هر جامعه‌ای دارای ارزش‌های معنایی و خاطره‌ای برای آن قوم و ابزاری برای انتقال باورهای جامعه در طول زمان برای گردشگران و دیگر جوامع بوده‌اند. در این میان اهمیت و ضرورت حفظ آیین‌ها و باورهای سنتی به عنوان فرهنگی نمادین در حفظ هویت و اصالت شهری و احیای حیات شهری مورد توجه قرار می‌گیرد.

پایداری جشنواره و آیین‌هایی که با محیط زیست گره خوردند منجر به ایجاد روابط سازنده و بلندمدت بین گردشگران و آن رویداد خاص می‌شود که می‌تواند به طور بالقوه به بقای یک جشنواره و آیین در طول زمان کمک کند (Zifkos, 2015, 19). جشنواره‌های فرهنگی معمولاً در مناطق و زمان‌های خاصی برگزار می‌شوند و یادآوری مردم از هویت فرهنگی منطقه‌ای یا ملی و ریشه‌های اجدادی هستند.

پیشینه پژوهش

جشنواره فرهنگی باید با هدف برجسته‌کردن آیین‌ها، تأکید بر ویژگی‌های خاص منطقه و افزایش تجارب مربوط به مشارکت

پژوهشی صورت نگرفته و این، اولین پژوهش در زمینه این آیین در اردبیل است. این پژوهش به بررسی جزئیات آیین نوآوستی پرداخته و امکان فهم عمیق تری از این آیین را فراهم می‌کند و به ترویج و ارتقای این آیین در جامعه کمک می‌کند. این پژوهش امکان ایجاد سیاست‌ها و برنامه‌های مناسب را برای جذب گردشگران و بهره‌وری از ظرفیت‌های فرهنگی و طبیعی منطقه فراهم می‌کند.

حس مکان و خاطره جمعی

مکان، بخشی از فضا و دارای بار معنایی درون آن است؛ وقتی فضا برای فرد یا افرادی معنا پیدا می‌کند، تبدیل به مکان می‌شود (Tuan, 2001). همواره در رجوع به خاطرات نقش مکان‌ها، قوی‌تر از نقش مردم است؛ نقش و تأثیر مهم کالبد معماری در راستای تقویت حس مکان و خاطره‌سازی از فضا نیز می‌تواند مورد تأمل قرار گیرد (Pakzad & Bozorg, 2014, 417). تصویر ذهنی مشترک، غالباً ساختارها و باورهایی را به عنوان یک اجتماع، درباره گذشته شکل می‌دهد. خاطره جمعی می‌تواند به عنوان یک عنصر بنیادی برای شکل دادن به هویت ملی، محلی، مدنی مشترک در نظر گرفته شود. در شکل‌گیری و به‌یاد آوردن خاطرات فردی و جمعی عوامل مختلفی دخالت دارند. در این رابطه، اساس خاطره مربوط به انجام رفتارهای فردی و جمعی است که احساسات فرد را تحت تأثیر قرار می‌دهد. رفتارهای مورد نظر در مکانی خاص به وقوع پیوسته و پس از ثبت در حافظه درازمدت تبدیل به خاطره می‌شود. در این ارتباط، مکان و ویژگی‌های مربوط به آن نقشی اساسی ایفا می‌کنند. از آنجاکه به‌یاد آوردن محتویات حافظه درازمدت از طریق تداعی صورت می‌گیرد، لذا تصور می‌شود که تجربه ویژگی‌هایی از مکان که در آن وقوع رفتارهای مربوط به خاطرات فردی و جمعی شهروندان انجام شده است، می‌تواند موجبات تداعی خاطرات را فراهم آورد. احیا و هویت‌بخشی و معنادگی به این فضاهای شهری و مکان‌هایی که آیین‌ها، باورها و نگرش‌های یک منطقه در آن اتفاق می‌افتد و مؤلفه‌هایی که به خاطر پیوند نزدیکشان با یکدیگر، بر اثر گذر ایام برآیند خاصی را به وجود می‌آورند، همانا هویت و روح کلی یک جامعه را شکل می‌دهد.

گردشگری آیینی

گردشگری آیینی، یکی از شاخه‌های گردشگری فرهنگی است که میراث فرهنگی معنوی و ناملموس را دربرمی‌گیرد. آنچه در گردشگری آیینی وجود دارد، باورهایی است که تا امروز به حیات خود ادامه داده است. گردشگری آیینی، مسافرت به‌منظور تجربه مکان‌ها و فعالیت‌هایی است که صادقانه روایتگر رویدادها و مردمان گذشته و حال است (بیگی، ۱۳۹۸).

مردم انجام شود. تجربه‌های عمیق باعث افزایش حس هویت مردم از آیین‌ها شود (Zou, Meng, Bi & Zhang, 2021). تجاری‌سازی و گردشگری جریان ورود گردشگران را افزایش می‌دهد و با توجه به تأثیرات جهانی شدن میراث و آیین‌های فرهنگی، موجب توسعه جشنواره‌های فرهنگی می‌شود که باید مورد توجه قرار گیرد. جشنواره‌های فرهنگی به طور خاص نیازمند مطالعات بیشتری است (وانگ، چن، ۲۰۱۹). اوتاما و همکارانش با عنوان توسعه تعادل کیفیت گردشگری بیان کردند که شادی و پویایی اجتماعی ایجادشده در گردشگری فرهنگی برای مردم اهمیت زیادی دارد (Utama, Turker, Widyastuti, Suyasa & Waruwu, 2020). صالح زاده با عنوان فرصت‌ها، چالش‌ها و راهبردهای گردشگری یینی در ایران بیان کرد رفتاری که در جامعه شکل می‌گیرد، مشارکت رفتارهای قبلی جامعه است که به نسل‌های آینده منتقل می‌شود، مانند آیین، رسوم و مذهبی که به عنوان نمادهای هویتی عمل می‌کند (صالح زاده، ۱۳۹۳). سکوتی در پژوهشی با عنوان پژوهشی بر مراسم آیینی علم‌بندی در شهرک تاریخی ماسوله نشان داد که آیین‌ها، ریشه‌های تاریخی و اسطوره‌های محکمی برای اثبات این نظریه دارد که مردم منطقه، براساس علایق و عادات‌های بومی خودشان فرهنگ را شکل داده‌اند و الگوها و ارزش‌های مورد پذیرش خود را در قالب نمادهایی بازنمایی می‌کنند (سکوتی علی‌آبادی، ۱۳۹۵). آل‌هاشمی در مقاله‌ای با عنوان پیوند زیرساخت‌های آبی سنتی و نظام محله‌ای در شهرهای ایران بیان داشتند که حریم، مکان و ساختارهای مقدس دینی-آیینی موجود و فعال در جامعه ایران معمولاً در دل طبیعت و در کنار آب قرار دارند، از این رو نزد مردم محترم و مقدس بوده‌اند (آل‌هاشمی، ۱۳۹۹). خرمروئی و همکارانش با پژوهشی با عنوان نقش آیینی آب در شکل‌گیری منظر شهر سمنان و دامغان بیان کردند نقش آیینی آب در شکل‌دهی به شهر سمنان و دامغان است که از لحاظ عینی -ذهنی بر منظر شهر بسیار تأثیرگذار بوده و در کنار عملکرد صحیحی که در سطح شهر داشته است کیفیت فضایی متفاوتی را در محلات شهر ایجاد کرده است (خرمروئی، ورزقانی، قیدی، افضل، خدابخنده و علیپور، ۱۴۰۱). ابرقویی فرد در مقاله با عنوان منظر آیینی از نگاه گردشگری بیان کرد که انسان‌ها در طول تاریخ برای پاسخگویی به نیازهای مادی و معنایی خود دست به آفرینش اسطوره‌ها و به کارگیری آیین‌ها زده‌اند. آیین‌ها به عنوان شکل عملی باورها دارای سه وجه کالبدی، معنایی و اجتماعی‌اند که از برهم نهی سه عامل انسان، محیط انسان ساخت و طبیعت شکل گرفته‌اند (ابرقویی، ۱۳۹۹).

در پژوهش‌های انجام شده در مورد آیین‌ها و همچنین اهمیت عناصر طبیعی تحقیقاتی انجام شده، اما در مورد آیین نوآوستی

ارتباط با آب هستند و یا آب در آنها نقش مهمی دارد. از این آیین‌ها می‌توان به رسوم باران‌خواهی و آفتاب‌خواهی اشاره کرد. در فرهنگ ایران باستان که وابسته به مسئله آب و خشکی است، عزاداری و گریستن، نماد باران‌آوری است (بهار، ۱۳۸۷، ۲۷۲).

علاوه بر مراسمی که مستقیماً با آب در ارتباط هستند، ایرانیان در مراسم ملی و مذهبی خود توجه ویژه‌ای به آب و جنبه برکت‌زایی آن دارند. مردم سیستان در جشن نوروز و مراسم عروسی در کنار آب هامون، آیین‌هایی را به جا می‌آورند که یادآور پایگاه اعتقاداتی کهن آن و اسطوره موعود دین زرتشت و ادیان پیش از آن است. هنوز مردم سیستان قربانی‌های خود را در کنار دریاچه و ندرهای خود را در کوه خواجه به جا می‌آورند (میرشکری، ۱۳۸۰، ۱۵۵). آداب نوروزی ایرانیان کاملاً به آب و خصوصیات برکت‌بخشی و روشنی‌آفرینی آن وابسته است. در گیلان باور عامیانه معتقد است که آبی که در نیمه‌شب و سحرگاه چهارشنبه‌سوری از چاه خانه کشیده یا از رودخانه آورده شده، متبرک است و نوشیدن و تن‌شویی با آن سبب دفع بیماری در سال تازه خواهد شد. در آداب تحویل سال، گیلانیان پیش از آنکه سال تازه شود، آب‌خوردن موجود در خانه را در حیاط یا رود می‌ریختند؛ از چشمه یا چاه، آب تازه آورده و قطراتی از آن را بر کنج اتاق و ایوان خانه شتک می‌زدند، یا در پاشنه در اتاق می‌ریختند و این کار را سبب تندرستی در سراسر سال نو می‌دانستند (بشرا و طاهری، ۱۳۸۸، ۱۰۳).

پس از ظهور اسلام تأیید آب در اسلام به عنوان آیه و تبلور خداوند، به‌مانند مجوزی برای حفظ آیین‌های گرامیداشت آب با حذف جنبه اسطوره‌ای آنهایتا بود. از سوی دیگر، تقدس‌بخشی به آب با انتساب آن به اولیا و بزرگان دین، چه واقعی و چه آمیخته با افسانه، موجب شده آب در فرهنگ جدید و ارتباط با شخصیت‌های مقدس اسلامی جایگاه ویژه و مهم خود را حفظ کند. نقش آب در واقعه عاشورا و نیز به عنوان مهریه حضرت فاطمه (س) از بارزترین اسنادی است که ایرانیان شیعه را واداشت تا به نوعی اولیای الهی را جایگزین رب‌النوع‌های اسطوره‌ای خود کنند. به‌این ترتیب، سنت گذشته که موجد مفاهیم عمیقی نسبت به آب و انواع و جلوه‌های مختلف آن بود، همچنان در فرهنگ دوره اسلامی تداوم یافت و با استعانت از مفاهیم قرآنی، به کمال رسید (منصوری و همکاران، ۱۳۹۷، ۳۴).

نمود درخت در فرهنگ ایران

درخت در ایران مانند آب که تنها به عملکرد منحصر نمی‌شدند، دارای پیشینه اعتقادی و در ارتباط با باورهای کهن بوده و تنها جنبه عملکردی سایه‌اندازی نداشته است. درختان نیز همچون آب‌ها نگرهبانانی داشته‌اند که از آنان مراقبت می‌کردند تا سرسبز و شاداب بمانند. در فرهنگ ایرانیان نابودکردن درخت حتی از شکار نیز شوم‌تر است. چون در باور عامه، اگر شکار انسان را به درویشی می‌کشاند، درخت افکندن عمر را کوتاه می‌کند (همان).

گردشگری آیینی را بر پایه نوستالژی گذشته و تمایل به تجربه مناظر و شکل‌های مختلف فرهنگی تعریف کرده‌اند. این نوع گردشگری، به‌گونه‌ای گسترده با میراث فرهنگی گذشته یا منابع فرهنگی سخت ارتباط دارد (کاظمی، ۱۳۸۵، ۱۵۴) و یکی از اهداف اصلی خود را حفظ هویت‌های فرهنگی و میراث جوامع گوناگون می‌داند و همواره تلاش می‌کند آنها را زنده نگه دارد (صالحی‌پور و پورفرج، ۱۳۹۰، ۷). گردشگری آیینی در اشکال مختلف آیینی، به گردشگران در فهم شالوده فعالیت‌های آیینی در محل‌های گردشگری کمک می‌کند (Kim, Kim & Park, 2013, 245). یکی از مهم‌ترین دستاوردهای گردشگری آیینی، ثبت مؤلفه‌های آیینی مرتبط با ویژگی‌های تاریخی و سنتی میراث فرهنگی مکان است. به‌طور کلی، گردشگران قادر خواهند بود نمادهای تاریخی و تشریفات آیینی مربوط به مکان میراث فرهنگی را که شامل داستان‌های تاریخی و ساختارهای آیینی آنهاست را تجربه کنند (Tetreault & Kleine, 1990, 38; Browne, 1980, 35).

این نوع گردشگری به عنوان یک آیین اجتماعی است که به بازآفرینی معنایی و دورشدن انسان از سبک زندگی روزمره منجر می‌شود (Kim et al., 2013, 263). در انسان‌شناسی اجتماعی - فرهنگی، برخی از آیین‌ها به عنوان سبک‌های نمایشی، مراسم سنتی، یا فعالیت‌های داوطلبان با ساختار و معماری نمادین و آیین‌های گذار در جامعه خاصی ادراک می‌شوند (Jafari, 2001).

آب و آیین‌های آن در ایران

اهمیت آب در حیات و معاش ایرانی، موجب نگرش تقدس‌گرا نسبت به این عنصر شد؛ آیین‌های ایرانی در ارتباط با آب فراوان و همه به‌گونه‌ای با اساطیر و افسانه‌ها گره خوردند. برای نمونه جشن تیرگان که در روز تیر از ماه تیر برگزار می‌شود، جشن بزرگداشت محصول بوده که آیین آب‌پاشی انجام می‌شد (منصوری و همکاران، ۱۳۹۷، ۱۹). شخصیت‌ها و داستان‌های اسطوره‌ای ایران نیز به‌نوعی با آب پیوند دارند. حرمتی که ایرانیان برای آب قائل هستند، در باورهای عامیانه با قوت و قدرت تبلور یافته است. آنها باورها و اعتقادات بسیاری پیرامون نقش آب در زندگی دارند که در همه مناطق به یک شکل نیست، ولی جملگی دلالت بر تقدس و احترام آب دارند.

ایرانیان، آنهایتا «یزدبانوی آب» و آب را از هم جدا نمی‌دانستند؛ در واقع بین یزدبانو به‌عنوان فرستنده آب و خود آب تفاوتی قائل نبودند. آنان تمام ویژگی‌های خیر آب را در آنهایتا می‌دیدند و تمام تقدس آب را در وجود او جستجو می‌کردند. به دنبال این موضوع، آب دیگر صرفاً جنبه کارکردی نداشت و نقشی فراتر از سودمندی پیدا کرد. آب برای ایرانیان تبدیل به عنصری مقدس و نماد آنهایتا شد. از این رو آب‌های مقدس مانند چشمه، برکه، دریاچه و رودهای مقدس وارد فضاهای ایرانی شدند و آیین‌های نیایش الهه آب در جوار این منابع قدسی در فرهنگ ایرانی رشد کرد (همان، ۱۳۹۷، ۲۰).

سرزمین ایران پر از آیین‌ها و رسومی است که یا مستقیماً در

روش مطالعه موردی در بستر پیمایشی انجام شده، روش جمع‌آوری اطلاعات از طریق مطالعه کتابخانه‌ای، مشاهده میدانی و مصاحبه با برخی از افراد مطلع و متخصص بوده است. سؤالات مصاحبه محقق ساخت و در راستای رسیدن به هدف اصلی پژوهش بوده است. جامعه آماری افراد متخصص در زمینه گردشگری فرهنگی و همچنین متخصصان آیین‌های فرهنگی شهر اردبیل بوده است. برای نمونه‌گیری از شیوه گلوله برفی استفاده شد. مصاحبه‌ها تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت. در مجموع به صورت خطی و زنجیرواره با ۱۵ نفر گفتگو انجام و برای تحلیل مصاحبه‌ها از روش کدگذاری استفاده شد. این کدگذاری در چهار مرحله به صورت کدگذاری اولیه، کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی انجام شد تا در نهایت کدهای خام، مفاهیم، زیرمقوله و مقولات اصلی استخراج شد. به‌منظور سهولت این کدگذاری از نرم افزار مکس کیودا ۲۰۲۰ استفاده شده است تا در تحلیل و دسته‌بندی کدها خطای کمتری رخ دهد.

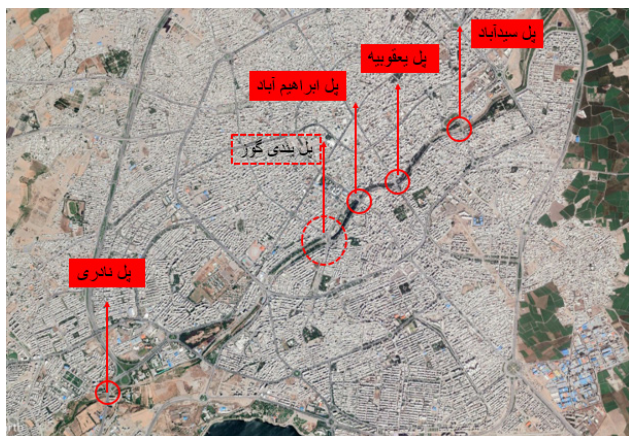
مطالعه موردی: پل هفت چشمه اردبیل

با توجه به عبور «رودخانه بالیقلی چای» از وسط شهر اردبیل پل‌های متعددی روی این رودخانه احداث شده است تا ارتباط دو سمت رودخانه را تسهیل کند. پل‌های سیدآباد، یعقوبیه، ابراهیم‌آباد، هفت‌چشمه و نادری از دوره صفویه در این شهر باقی مانده است. پل هفت‌چشمه که در بین مردم اردبیل به «یدی گوز» مشهور است در اول خیابان ساحلی روی رودخانه بالیقلی چای بنا شده است. این پل پیاده با نام‌های جبین، کورپی قرمزی و پل داش‌کسن نیز شناخته می‌شود: ابعاد این پل ۸۰/۳ × ۴۶/۷۰ با ارتفاع ۳/۷۰ متر و دارای هفت چشمه با پایه‌های سنگی و تاق‌های ضربی جناقی آجری است (تصویر ۱).

یافته‌ها

• تعریف آیین نوآوستی

ورود به آیین میترائیسم شامل هفت مرحله است که مرحله

درخت با رستن، سبزشدن و برکت‌بخشی، در فرهنگ ایرانی نمادی از ایزدان برکت‌بخش به‌ویژه ایزدبانو آناهیتا بوده و آیین قربانی کردن به‌پای درختان نذر کرده نیز به جهت همین تقدس به وجود آمده است. درختان عظیم و نظر کرده همواره در کنار چشمه‌ها و آب‌های روان و در جوار معابد ناهید و مهر وجود داشتند و توسل به ایزدان از طریق این عناصر انجام می‌شده است (همان).

آیین نوروزی دیگری که ریشه در باورهای باستانی ایرانیان دارد، سبز کردن سبزه است. از عادات ایرانیان در عهد ساسانی و پیش از آن این بود که ۲۵ روز پیش از نوروز در ظرف‌های گلی، غلات مختلف می‌کاشتند و بنا بر وضع رویش، نوع غله را برای کشت سالانه انتخاب می‌کردند (روزی، ۱۳۸۱، ۳۰۳).

عناصر نباتی به‌ویژه درخت در فرهنگ کهن ایران همواره در ارتباط با ایزدان مهر و ناهید مطرح شده و از این‌رو مقدس بوده‌اند. این تقدس در فرهنگ باستان تا آنجا ادامه یافت که این عناصر جایگاهی خداگونه پیدا کرده و مردم به نوعی ستایش این نمادهای ایزدی پرداختند. در فرهنگ دوره اسلامی ایران، جایگاه خداگونه از درخت زوده شد، ولی این عنصر همچنان مورد احترام ایرانیان قرار داشت. درختان نذر کرده حفظ شدند و با انتساب تدریجی آنها به امامان و امامزادگان و سادات در فرهنگ جدید حیات یافتند. همراهی همیشگی ایرانیان با عناصر طبیعی نشان می‌دهد که آنها فرهنگ کهن خود را طرد نکردند، بلکه مشترکات فرهنگ پیشین و آموزه‌های دین جدید را پیدا کرده و به این طریق باعث دوام مفاهیمی شدند که قرن‌ها با آن خو گرفته بودند. این چنین بود که با ظهور اسلام، درختان مقدس برجا ماندند و امروز نیز در بسیاری از شهرها و روستاهای ایران، درختان کهن‌سالی دیده می‌شود که عوام به آن احترام می‌گذارند (منصوری و همکاران، ۱۳۹۷، ۸۳).

روش تحقیق

با توجه به ماهیت موضوع تحقیق، این پژوهش با استفاده از

تصویر ۱. عکس و نقشه محدوده مورد مطالعه (پل هفت چشمه اردبیل). مأخذ: google earth.

علی(ع) می‌دانند. در ایران باستان آب از اهمیت بالایی برخوردار بود و هر جا آب روان و جاری بوده آیین‌های هم همیشه در کنار آن انجام می‌شده است. مصاحبه‌شونده شماره پنج: «در مناطق مختلف این مراسم با اسامی مانند چشمه‌باشی، چای اوستی و بولاق‌باشی شناخته می‌شود». در جدول ۲ کدگذاری شروع آیین نوآوستی نشان داده شده است (تصویر ۳).

• ریشه‌های آیین نوآوستی

بحث اقلیم در شروع شکل‌گیری و ریشه‌های آیین‌ها بسیار تأثیرگذار است. در مناطق سردسیر به دلیل بارش برف زیاد و سرمای شدید زمستان را به جهنم تشبیه می‌کردند، به همین دلیل آتش و خورشید در مناطق باستانی آذربایجان مقدس و مورد پرستش قرار می‌گرفته است. به دلیل سختی و مشقت زندگی در این مناطق در فصل زمستان، مردم روز زایش خورشید را مقدس و مبنای سال نو می‌دانند. در باورهای اسطوره‌ای مردم فصل زمستان را به بخش‌های کوچک‌تر تقسیم می‌کردند تا از لحاظ ذهنی برای مردم زودتر بگذرد. برای مثال می‌توان به اسطوره‌های چله بزرگ، چله کوچک، کلوز گجسی (شب کلوز)، چارچار و خدر نبی اشاره کرد. در ایران باستان چهار عدد مقدسی است. این عدد در نقش و نگارهای آثار سنتی و صنایع دستی نیز دیده می‌شود همچنین این عدد نمادی از عناصر اربعه است. مردم ماه اسفند را به عنوان آخرین ماه زمستان به ۴ چهارشنبه تقسیم می‌کردند. این چهار روز را با نام‌های سوچرشنبه‌سی (نماد عنصر آب)، اود چرشنبه‌سی (نماد عنصر آتش)، یئل چرشنبه‌سی (نماد عنصر باد) و تورپاق یا کول چرشنبه‌سی (نماد عنصر خاک) نام‌گذاری می‌کردند. این اسامی ریشه در باورهای اسطوره‌ای دارد. در اولین چهارشنبه آب عنصر اصلی حیات تازه می‌شود

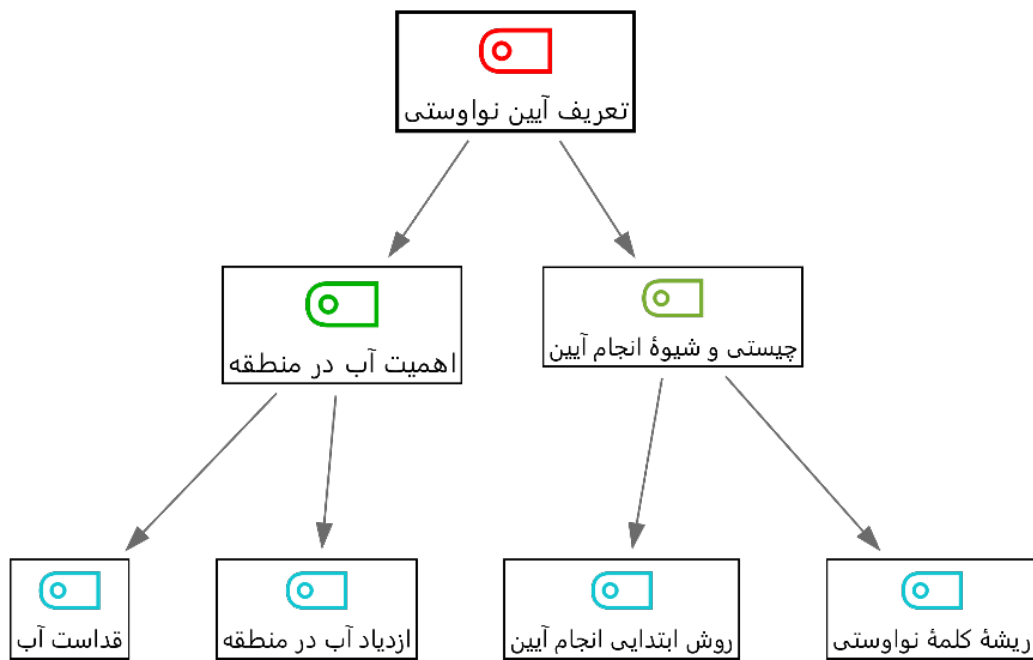
اول «نووکار» به معنی شهر آب یا آبریز است (مصاحبه‌شونده شماره چهار). نوآوستی مراسم تجلیل از آب به عنوان مایه حیات و نمادی از مراسم نووکار که در تاریخ باستان پرستش خدای آنهیتا بوده است. نوآوستی در زبان ترکی از دو کلمه نووا به معنی برکه، نهر و یا کانال کوچک آب و اوست به معنی سر یا بالا گفته می‌شود. در واقع نووا اوستی به معنای پریدن از آب است. مصاحبه‌شونده شماره یک بیان می‌کند که: «در گذشته داخل تنه درخت را به اندازه‌ای خالی می‌کردند تا آن را به شکل جوی آب درآوردند تا مردم بتواند از روی آن بپرند که آن را «ناو» می‌گفتند این قسمت از نهر به (نو اوستی) یعنی روی ناو معروف بود. «ناو»، وسیله‌ای ناودان مانند برای انتقال آب از محلی به محلی دیگر بود». این آیین در کنار آسیاب‌ها، رودخانه‌ها یا جایی که آب روان جاری هست انجام می‌شود. در جدول ۱ کدگذاری تعریف آیین نوآوستی نشان داده شده است (تصویر ۲).

• شروع آیین نوآوستی

شروع آیین نوآوستی به جهان‌بینی اسطوره‌ای ایران باستان و به خصوص به باورهای میترائیسم و خدای آنهیتا در منطقه اردبیل برمی‌گردد. در ایران باستان آب عنصری مقدس بوده، زیرا نمادی از خدای آنهیتا بوده است. در دین زرتشت نیز آب به‌عنوان یکی از عناصر چهارگانه مورد ستایش واقع می‌شد و امروزه به‌عنوان عنصر اصلی شکل‌گیری حیات انسان مورد احترام است. به دلیل ضعف مطالعاتی مشخص نیست که آیین نوآوستی از چه زمانی شروع شده و درمورد تاریخ شروع این آیین گمانه‌زنی‌های متفاوت وجود دارد. ایرانیان شروع آن را به تاج‌گذاری جمشید، آذری‌ها شروع آن را به تاج‌گذاری آغوزخان و شیعیان نیز شروع آن را با آغاز ولایت حضرت

جدول ۱. تعریف آیین نوآوستی. مأخذ: نگارندگان.

مقوله	زیرمقوله	مفاهیم	کدها
تعریف آیین نوآوستی	قداست آب	اهمیت آب در منطقه	هفت مرحله آیین میترائیسم اولین مرحله نوکار احترام به آنهیتا تجلیل از آب تطهیر مایه زندگی
		ازدیاد آب در منطقه	کثرت آب خیابان آسیاب‌ها
		ریشه کلمه نوآوستی	کار به معنی شبکه نو به معنی آب نئور شهر آب ناودان
چیستی و شیوه انجام آیین		روش ابتدایی انجام آیین	از آب پریدن داخل تنه درخت

تصویر ۲. عوامل مؤثر در تعریف آیین نواوستی. مأخذ: نگارندگان.

جدول ۲. شروع آیین نواوستی. مأخذ: نگارندگان.

مقوله	زیر مقوله	مفاهیم	کد
شروع آیین نواوستی	دلائل شروع آیین	تاریخچه شروع	جهان‌بینی اسطوره‌های منطقه باورهای آناهیتا و میتزایی تاریخ ایران باستان آیین رزشت آناهیتا خدای آب تاج‌گذاری جمشید تاج‌گذاری اوغوز خان ولایت حضرت علی (ع)
	قداست آب	آناهیتا الهه آب	الهه آب تبه آناهیتا نماد الهه آب ستایش آب
	اهمیت آب	طبیعت	طبیعت اهمیت آب آب روان اقلیم
	آب شرط حیات	آب شرط حیات	شکل‌گیری حیات انسان

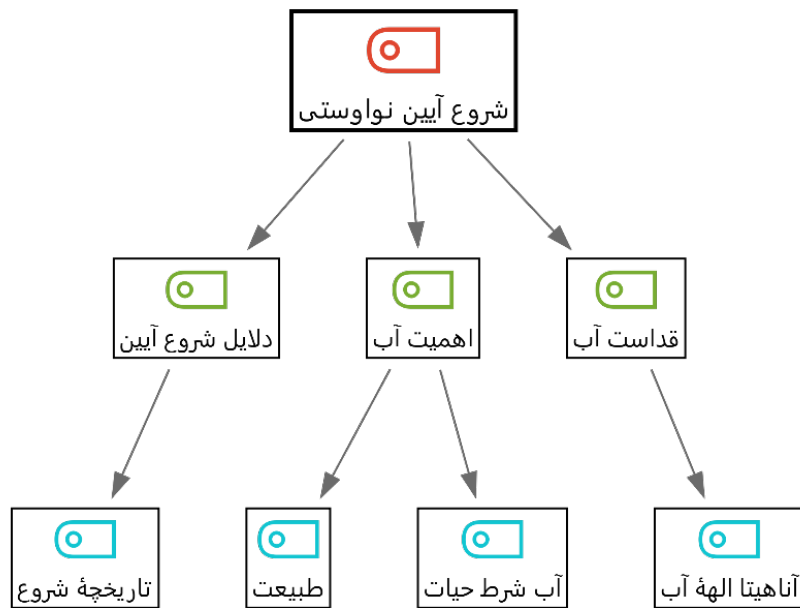
گرفته، گیسوان خود را شانه کشیده، سپس لباس‌های نوی خود را پوشیده و با دردست‌داشتن قیچی، جارو و کوزه‌های سفالی در محل پل تاریخی یندی‌گوز (هفت‌چشمه) اردبیل جمع می‌شوند و با نغمه‌خواندن مقدار کمی از موی خود را بریده و در آب می‌اندازند سپس ناخن‌های خود را کوتاه کرده تا سال خوبی برای این افراد باشد.

هفت بار عرض رودخانه بالیقلو (بالیقلی چای) را طی کرده و سپس با دسته‌های اسفند آب را جارو می‌کردند. جارو کردن و قیچی کردن آب نماد اظهار انزجار از پستی و پلیدی‌ها است که همه آنها را به دست توانای آب می‌سپارند که از مسیر

به ترتیب با کمک عنصر آتش و باد، خاک را از خواب زمستانی بیدار می‌کنند. در جدول ۳ کدگذاری ریشه‌های آیین نواوستی نشان داده شده است (تصویر ۴).

شیوه انجام آیین نواوستی

در باور نیاکان اولین چیزی که با تحویل سال تازه می‌شود آب است و می‌توان با پریدن از آب و آتش انرژی آن را جذب کرد. نواوستی مراسم تولد و تازه‌شدن دوباره آب‌ها است بسیاری با این باور که در این روز حاجت‌ها و نیت‌ها برآورده می‌شود. خانواده‌ها، به‌ویژه بانوان و دختران جوان دستان خود را حنا

تصویر ۳. عوامل موثر در شروع آیین نواوستی. مأخذ: نگارندگان.

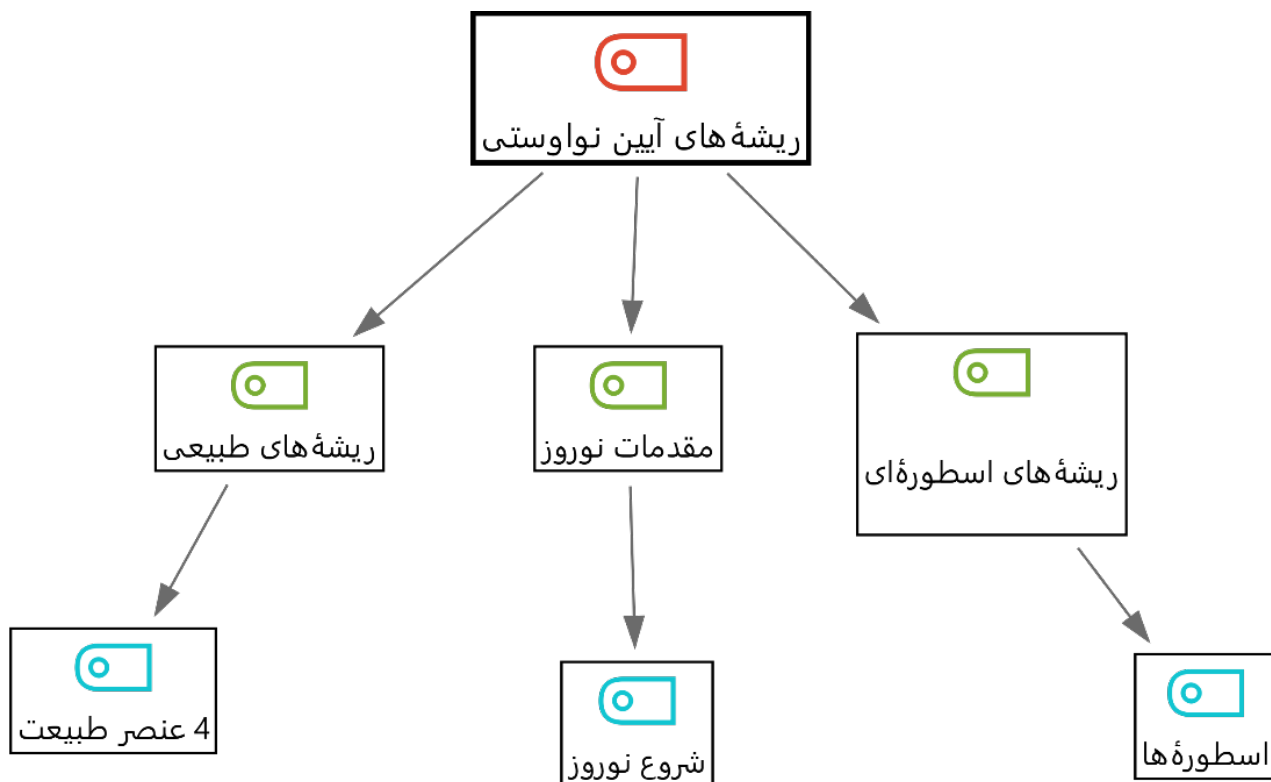
جدول ۳. ریشه های آیین نواوستی. مأخذ: نگارندگان.

مقوله	زیر مقوله	مفاهیم	کد
	مقدمات نوروز	شروع نوروز	ماه اسفند جشن پایان زمستان زمستان طولانی برف و یخبندان تولد خورشید تاج گذاری جمشید تاج گذاری اوغوزخان ولایت حضرت علی
ریشه های آیین نواوستی	ریشه های طبیعی	۴ عنصر طبیعت	۴ عنصر (آب آتش باد خاک) ۴ تا چهارشنبه نام گذاری هفته ها سو چرشنبه سی (آب) اود چرشنبه سی (آتش) ینل چرشنبه سی (باد) تورپاق یا کول چرشنبه سی (خاک)
	ریشه های اسطوره ای	اسطوره ها	نشانه ها چله کوچک چله بزرگ تقسیم ماه باورهای اسطوره ای

در داخل کوزه خود می اندازند، بعد از رسیدن به خانه یکی از آن سنگها را داخل کیسه آرد و یکی را داخل کیسه نمک می اندازند و دیگری را در داخل کوزه باقی می گذارند، این سنگها نماد برکت و رزق و روزی است، چرا که در زمان مبارکی، به همراه آب مبارکی از کف رودخانه یا چشمه برداشته شده است همچنین از این آب به چهار گوشه خانه می ریختند و مقداری را بر سر خوانچه چهارشنبه سوری و یا سفره هفت سین

زندگی شان به دور ببرد. دوختن آب به نیت بستن زخم زبان دشمنان، انداختن هفت قطعه سنگ در آب به نیت دور کردن دردها و سختی های زندگی، انداختن کفش های کهنه در آب به نشانه دور ریختن مشکلات و تنگناهای زندگی، انداختن سکه در آب به نیت افزایش رزق و روزی، شکستن کوزه های سفالین سال گذشته در کنار آب و پر کردن کوزه نو با آب تازه. در مسیر برگشت سه تکه سنگ از کف چشمه و رودخانه برداشته

تصویر ۴. عوامل موثر در ریشه‌های آیین نوآوستی. مأخذ: نگارندگان.

دلیل بی‌توجهی به طبیعت و عدم معرفی آیین به نسل جوان، این مراسم به شکلی محدود در اردبیل و شهرستان‌های آن انجام می‌شود. همان‌طور که پیش‌تر بیان شد آیین در ۴ چهارشنبه آخر سال برگزار می‌شده است، اما اکنون تمام این مراسمات به صورت فشرده در آخرین چهارشنبه سال برگزار می‌شود. در این چهارشنبه نشانه‌های از هر ۴ چهارشنبه وجود دارد (جدول ۵).

نتیجه‌گیری

باتوجه به مطالعات کتابخانه‌ای، مشاهدات میدانی در زمان انجام این مراسم و انجام مصاحبه با افراد متخصص و مطلع در مورد آیین نوآوستی می‌توان بیان داشت که ریشه‌های اصیل این آیین مانند بسیاری از آیین‌های مشابه، باورهای اسطوره‌ای ایرانیان و به ویژه باورهای میتراثیسم مردم این منطقه بوده است. در پاسخ به سؤال اول باید گفت قداست آب در آیین‌های پیش از اسلام سبب بروز مراسم و آیین‌های خاص در مناطق مختلف از جمله آیین نوآوستی در اردبیل شده است. ویژگی‌های فرهنگی هویتی اسطوره‌ای و اقلیم منطقه در به‌وجود آمدن این آیین نقش داشته است. پیوند این آیین با اقلیم منطقه یعنی سرمای طاقت‌فرسای زمستان و شروع مراسم با پایان سرما یکی از ویژگی‌های اصلی این آیین است. علت اعتقاد به زاینده‌گی آب و مایه حیات بودن آن

می‌گذارند و مقداری را نیز برای پختن اولین نان سال نو و یا غذای آخرین چهارشنبه سال به کار می‌برند. همچنین با آن آب، جارو یا زمین را خیس کرده و جارو می‌زدند تا همه‌جا تمیز باشد به نیت تمیزی و رفع و دفع بلاها و پلیدی‌ها و روی آوردن به خوشبختی و اقبال با این کار سال جدید، سالی سرشار از روشنی و زلالی و پاکی خواهد بود. در بازگشت از مراسم نوآوستی ورود چهار کالا به خانه یمن بهتر و ضرورت تام دارد:

الف) نمک به عنوان سمبل مبارزه با فساد و تباهی

ب) شمع الوان به عنوان سمبل نور و روشنایی

ج) قاشق تخته‌ای به عنوان سمبل ارتزاق برای ادامه حیات

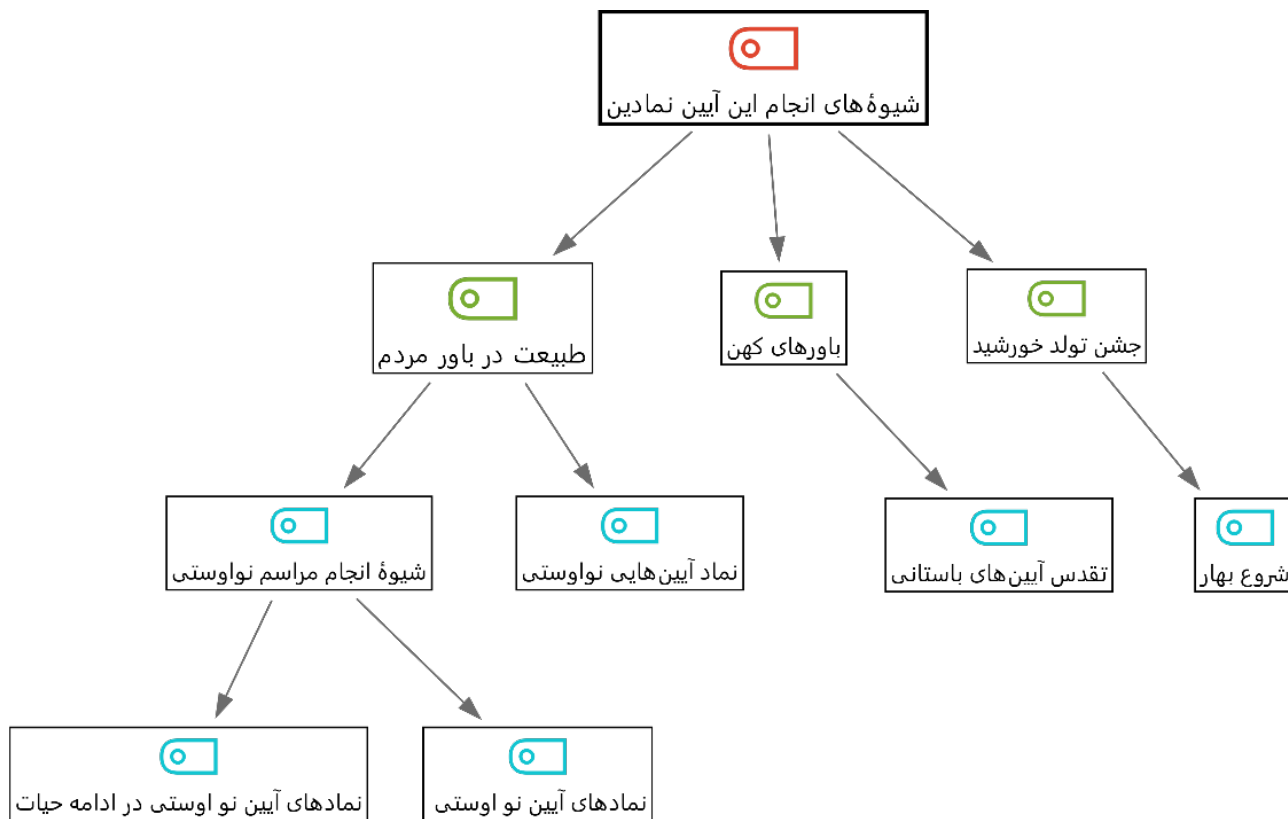
د) آب نهر در کوزه سفالی به عنوان مایه حیات (تصاویر ۵ و ۶؛ جدول ۴)

• تغییرات آیین نوآوستی

به دلیل بی‌توجهی به آیین‌های باستانی و شیوه برگزاری، این آیین دستخوش تغییراتی شده است. براساس آنچه در طول تاریخ سینه‌به‌سینه نقل شده و اتفاق افتاده است آب نقش مهمی در حیات انسان و ارزش والایی برای انسان داشته است، این مراسم بیشتر در کنار آب‌های روان و رودخانه‌ها برگزار می‌شده و از لحاظ مکان برگزاری آیین چندان تغییر اساسی در طول تاریخ نداشته است. در طول تاریخ باورهای ملل و اقوام گوناگون روی این آیین تأثیر گذاشته است. امروزه به

تصویر ۵. شیوه برگزاری آیین نووستی. مأخذ: نگارندگان.

تصویر ۶. عوامل مؤثر در شیوه انجام آیین نووستی. مأخذ: نگارندگان.

نظرگاه این مراسم) با آیین مربوطه، سبب ایجاد خاطره مشترک برای شهروندان شده است. منظر فرهنگی این پل بخصوص با انجام مراسم نووستی که در محل این پل انجام می شود نقش بسزایی در جذب گردشگری فرهنگی دارد. شناخت و معرفی این آیین سبب ارتباط گسترده مردم با یکدیگر و علاوه بر حفظ آیین و تقویت حس مکان و خاطره جمعی، موجب تعریف مکان-رفتاری برای جذب گردشگر فرهنگی-آیینی و تحکیم تعاملات اجتماعی و ایجاد خاطره جمعی می شود. در پژوهش های آتی محققین می توانند با شناخت مکان های انجام این آیین نمادین با بررسی کتب تاریخی به راهکارهایی برای احیا و معرفی بیشتر این آیین و تقویت ریشه های هویتی مردم دست یابند.

است. به دلیل احترامی که دین اسلام برای آب قائل بوده، این مراسم پس از اسلام نیز تداوم داشته است. در پاسخ به سؤال دوم باید گفت پل هفت چشمه برای مردم اردبیل یادآور مراسم نووستی است و در خاطره ذهنی آنها این دو به یکدیگر گره خورده اند. آیین نووستی که در محل پل هفت چشمه برگزار می شود یکی از مکان های به جامانده از گذشته برای برگزاری این آیین است که خود با ایجاد یک منظره فرهنگی و یادبودی از هویتی ملی-مذهبی سبب جذب گردشگر فرهنگی می شود. وجود یک رفتار جمعی در یک مکان خاص در طول تاریخ و پیوند معنایی این مکان (حضور عناصر طبیعی مانند آب و درخت و پل به عنوان

جدول ۴. شیوه انجام آیین نووستی. مأخذ: نگارندگان.

مقوله	زیر مقوله	مفاهیم	کد
	عید نوروز	شروع بهار	تازه شدن آب اول اسفند انقلاب زمستانی انقلاب تابستانی اعتدال بهاری اعتدال پاییزی
	باورهای کهن	تقدس آیین‌های باستانی	حضرت خضر آب حیات مقدس بودن عدد چهار مقدس بودن عدد هفت آیین و اعتقاداتی در کنار آب مادر حضرت اسماعیل تشریف به آیین میترائیسم گرفتن انرژی از چهار عنصر
شیوه انجام آیین نووستی			شستن صورت آب ریختن روی هم شکافتن کوزه قدیمی پرکردن کوزه نو ناخن گرفتن نغمه خوانی جارو کردن آب قیچی کردن آب انداختن کفش نوبی آب دوختن آب سکه انداختن در آب انداختن ۷ سنگ به آب قیچی کردن سبزه‌های کنار نهر لباس نو پوشیدن
	طبیعت در باور مردم	شیوه انجام مراسم نووستی	
		نمادهای آیین نووستی در ادامه حیات	پرکردن کوزه نو ریختن آب به چهار گوشه ورود چهار کالا به خانه نمک به عنوان سمبل مبارزه با فساد و تباهی شمع الوان به عنوان سمبل نور و روشنائی قاشق تخته‌ای به عنوان سمبل ارتزاق برای ادامه حیات آب نهر در کوزه سفالی به عنوان آبی مایه حیات

جدول ۵. تغییرات آیین نووستی. مأخذ: نگارندگان.

مقوله	زیر مقوله	مفاهیم	کد
تغییرات آیین نووستی	کم‌رنگ شدن آیین‌های باستانی و اسطوره‌ای	فراموشی نمادها	فشرده شده مراسمات کم‌رنگ شدن مراسم محدود شدن مکان انجام کم‌رنگ شدن کارهای نمادین بی توجهی به مراسمات آیینی عدم احترام به طبیعت عدم معرفی به جوانان

فهرست منابع

- ابرقویی فرد، حمیده. (۱۳۹۹). منظر آیینی از نگاه گردشگری. گردشگری فرهنگ، ۳(۳)، ۴۳-۵۰.
- آل‌هاشمی، آیدا. (۱۳۹۹). پیوند زیرساخت‌های آبی سنتی و نظام محله‌ای در شهرهای ایران (ساختار شهری و زیرساخت آبی در شهر سمنان). هنر و تمدن شرق، ۲۷(۲)، ۵-۱۴.
- بیگی، حمیده. (۱۳۹۸). نقش گردشگری آیینی در نگهداشت فرهنگ عزاداری حسینی؛ مطالعه موردی شهرک ماسوله. تحقیقات فرهنگی ایران، ۱۲(۲)، ۱۰۱-۱۳۱.
- بشرا، محمد و طاهری، طاهر. (۱۳۸۸). جشن‌ها و آیین‌های مردم گیلان (آیین‌های نوروزی). رشت: فرهنگ ایلیا.
- بهار، مهرداد. (۱۳۸۷). از اسطوره تا تاریخ (ویراست ابوالقاسم اسماعیل پور). تهران: چشمه.
- حسین پور، حامد؛ فهیم دوین، حسن و ادیال باف مقدم، رحانه. (۱۳۹۳). بررسی موانع گردشگری ورزشی کشتی با چوخه با جاذبه‌های طبیعی ورزشی و گردشگری

- Getz, D. (2008). Event tourism: Definition, evolution, and research. *Tourism management*, 29(3), 403-428.
- Hummon, D. M. (1988). Tourist world: Tourist advertising, ritual, and American culture. *Sociological Quarterly*, 29(2), 179-202.
- Huang, L. L. (2017). The challenges of the times faced by traditional Chinese festivals and the reshaping of contemporary values. *Journal of Xinyang Normal University*, 37 (5), 100-103.
- Jafari, J. (2001). *Encyclopedia of Tourism*. NY: Routledge.
- Kim, J., Kim, B. & Park, S. (2013). The effects of tourism ritualization, ritual performance on tourist satisfaction. *Journal of Quality Assurance in Hospitality Tourism*, (14), 245-263.
- Lin, L., & Zhu, J. H. (2017). The reproduction of daily life and collective memory in villages in the context of urbanization: A case study of the customs of Lizhuang Lantern festival in the suburbs of wuhan. *Folklore Research*, (5), 140-148.
- Moriuchi, E., & Basil, M. (2019). The sustainability of Ohanami Cherry Blossom festivals as a cultural icon. *Sustainability*, (11), 2-15.
- Pakzad, J. & Bozorg, H. (2014). *An introduction to environmental psychology for designers*. Tehran: Armanshahr.
- Suntikul, W. (2018). Cultural sustainability and fluidity in Bhutan's traditional festivals. *Journal of Sustainable Tourism*, 26(12), 2102-2116.
- Smith, S. L. J. (1994). The tourism product. *Annals of Tourism Research*, 21(3), 582-595.
- Tuan, Y. F. (2001). *Space and place: The perspective of Experience*. Minnea Polis: University of Minnesota press.
- Tetreault, M. A. S. & Kleine, R. E. (1990). Ritual, ritualized behavior and habit: Refinements and extensions of the consumption ritual construct. *Advances in Consumer Research*, (17), 31-38.
- Utama, I. G. B. R., Rai, G. B., Turker, S. B., Widyastuti, N. K., Suyasa, N. L. C. P. S. & Waruwu, D. (2020). Model of quality balance development of bali tourism destination. *Technium Soc. Sci. J.*, (10), 455.
- Zhang, X., Zhong, L. & Yu, H. (2022). Sustainability assessment of tourism in protected areas :A relational perspective. *Global Ecology and Conservation*, (35), e02074.
- Zou, Y., Meng, F., Bi, J. & Zhang, Q. (2021). Evaluating sustainability of cultural festival tourism: From the perspective of ecological niche. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, (48), 191-199.
- Zifkos, G. (2015). Sustainability everywhere: Problematising the "sustainable festival" phenomenon. *Tourism Planning and Development*, 12(1), 6-19.
- اسفراین. مطالعات مدیریت ورزشی، (۲۳)، ۶۳-۷۸.
- خرم‌روئی، ریحانه؛ بخشی‌ورزقانی، فاطمه؛ قیدی، سامان؛ افضلی، علیرضا؛ خدابنده، پریسا و علیپور، غزال. (۱۴۰۱). نقش آیینی آب در شکل‌گیری منظر شهر سمنان و دامغان. گردشگری فرهنگ، ۳(۹)، ۴۷-۵۴.
- دادورخانی، فضیله. (۱۳۹۱). رهیافت گردشگری فرهنگی در منطقه قومس با تکیه بر شخصیت‌های عرفانی. اولین همایش ملی عرفان شرق و توسعه گردشگری (خطه عارفان قومس). بسطام، شاهرود، ایران.
- روزی، احمد. (۱۳۸۱). بزرگداشت نوروز (مقام سرود و ترانه در آیین نوروز). تاریخ‌شناخت، (۲۰ و ۲۱)، ۳۰۳-۲۸۰.
- علی‌آبادی، ساهره. (۱۳۹۵). پژوهشی بر مراسم آئینی علم‌بندی در شهرک تاریخی ماسوله (پایان‌نامه منتشر نشده کارشناسی ارشد، تاریخ تمدن). پژوهشکده گیلان‌شناسی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.
- صالح‌زاده، نیلوفر. (۱۳۹۳). فرصت‌ها، چالش‌ها و راهبردهای گردشگری آئینی در ایران (مورد مطالعه: مراسم پیرشالیار) (پایان‌نامه منتشر شده کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی گردشگری). دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.
- صالحی‌پور، محمدرضا؛ و پورفرج، اکبر. (۱۳۹۰). گردشگری میراث: راهکار مناسب توسعه پایدار گردشگری در ایران. همایش گردشگری و توسعه پایدار، دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان، همدان، ایران.
- کاظمی، مهدی. (۱۳۸۵). مدیریت گردشگری. تهران: سمت.
- منصوری، سیدامیر؛ جواد، شهره؛ مخلص، فرنوش و رحمدل، سمانه. (۱۳۹۷). سه‌گانه منظر ایرانی: پژوهشی در جوهر فضای معماری و شهر ایرانی. تهران: پژوهشکده هنر، معماری و شهرسازی نظر.
- میرشکرایی، محمد. (۱۳۸۰). انسان و آب در ایران، پژوهش مردم‌شناختی. گنجینه ملی آب ایران، (۱۴)، ۶۵-۷۶.
- نیکنام، کامبیز. (۱۳۹۳). مقایسه دو مفهوم گردشگر و زائر. منظر، (۲۹)۶، ۴۶-۵۱.
- Browne, R. B. (1980). *Rituals and Ceremonies in Popular Culture*. OH: Bowling Green University Popular press.
- Choi, S., Imon, S. S. & Couto, U. (2020). Negotiating with authenticity to ensure sustainability of traditional cultural festivals: Residents' perspectives about Macao's drunken dragon festival. *Sustainability*, 12(3), 2-19.
- Chen, Y. J. (2018). On the social and cultural functions of the Lantern festival. *Journal of Jiangxi Vocational and Technical College of Electricity*, 31(11), 152-153.
- Farsani, N. T., Coelho, C. & Costa, C. (2012). Geotourism and geoparks as gateways to socio-cultural sustainability in Qeshm rural areas, Iran. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 17(1), 30-48.

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the authors with publication rights granted to Tourism of Culture journal. This is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله
محمدی ایلوه، نسربین و حیدرنتاج، وحید. (۱۴۰۲). تأثیر منظر آیینی بر ذهنیت مردم در جهت ارتقاء گردشگری؛ پل هفت‌چشمه و آیین نوآوستی در اردبیل. گردشگری فرهنگ، ۴(۱۴)، ۳۸-۴۹.

DOI: 10.22034/TOC.2023.407259.1131

URL: https://www.toc-sj.com/article_181530.html